

DOCUMENT

Max Cahner explica l'origen del llibre més venut de Joan Fuster

Gènesi de 'Nosaltres els valencians'

Max Cahner, un dels incitadors de *Nosaltres els valencians*, descriu com l'assagista de Sueca va arribar a concretar la que seria la seva obra més coneguda. Aquest text és un fragment d'un article més llarg que apareixerà al pròxim número de la revista valenciana *L'estació*.

Joan Fuster s'havia plantejat la problemàtica nacional del País Valencià a la fi dels estudis universitaris, cap al 1947, arran d'haver entrat en contacte amb el grup literari que aglutinava Xavier Casp, escriptor que s'havia mantingut fidel a la llengua del país i que no s'acontentava a conrear una "literatura regional". Fuster s'hi havia sentit atret per la tasca literària i per la significació patriòtica. "És quasi impossible parlar de Xavier Casp com a poeta -escrivía en 1950- sense fer, en principi, una referència més o menys parcial a la seva significació domèstica, a les ressonàncies immediates de la seua obra, a l'equació Casp-València, tal com han estat polèmicament plantejades en els últims temps... El que Casp revoluciona, el que fa girar fins a retornar-ho al punt original i necessari, és la intenció, la consciència moral de l'escriptor valencià: el recobriment de la responsabilitat estètica en funció d'una exigència patriòtica. En altres paraules: que si fa literatura és per treballar pel

desvetllament nacional de València".

En 1949, abans d'haver estat mai a Barcelona ni haver tingut relació epistolar amb escriptors del Principat, entra en contacte amb els escriptors exiliats des del 1939. "L'interès amb què els joves poetes valencians acollim les poques notícies i coses que ens arriben dels germans de l'emigració és extraordinari -escrivía a Avel·lí Artís i Balaguer, director de *La Nostra Revista de Mèxic*- i, a més, amarat d'una forta admiració per la vostra fidelitat a la llengua... Us sentim tan a prop de nosaltres, els valencians, els valencians catalanistes, que hem estat sempre una mena d'exiliats dins les mateixes terres de Catalunya!" Fuster rebé una resposta entusiasta de Vicenç Riera Llorça, secretari de redacció de la revista, amb l'encàrrec d'un article "en el qual desenrotlléssiu el pensament que en la vostra carta exposeu sobre la relació entre valencians, balears i catalans".

La col·laboració de Fuster no es féu esperar. El número de juny d'aquell any incloïa l'article demanat, amb el títol signifi-

catiu de "València en la integració de Catalunya". Es tracta d'un dels textos programàtics més importants de Joan Fuster, adreçat als intel·lectuals i als polítics del Principat: "Jo he pensat moltes vegades... -escrivía- en la bella lliçó que seria... una veu valenciana que s'alçàs a judicar el catalanisme de la pre-guerra...; en l'expedient d'aquell catalanisme anem a consignar una acusació desoladora: la seua insuficiència, la seua incompletud nacional... Mirant cap a València, mirant cap a Mallorca, mirant cap a les terres de la Catalunya sotmesa a França: ¿Pot assegurar-se que el catalanisme haja anat més enllà de la retòrica, de les declaracions ocasionals, dels gestos que no comprometen?... Catalunya, la Gran Catalunya era un somni, i com a somni feia bé en determinades circumstàncies i calia prescindir-ne en d'altres... El catalanisme, que a la Catalunya estricta tenia vigor i mitjans, no procurà que en participàssem... A uns i altres mancà la comprensió i la voluntat de la urgent unitat de Catalunya en el grau radical que demanava la conjuntura política.

DOCUMENTO DE ALELUYA
BUECA

RECIBI de D. Jose Fuster
Domicilio: Sau Jose -10
la cantidad de sesenta y cinco pesetas, correspondi-
meses de Setiembre a Diciembre, ambos inclusive, del año
Sueca, noviembre 1972.

SON 65 PTAS

Real Asociación de Ntra. Sra. de Sales Nº 003151

D. Juan de la Cruz Fuster Ostells
pagó la cantidad de 5 pesetas, por su cuota
correspondiente al año actual.

Sueca, Agosto de 1972

REEMBOLSO
de doscientas diez y seis con diez pts.
(216/10)

Dirección y Administración:
Calle Paz, 3 - Teléfono 12456
PALMA DE MAYORCA

Joan Fuster
S. Jose, 10

Hem rebut l'import de la subscripció a
la revista ORIFLAMA, corresponent als
mesos de Gener a Desembre
de 1972, segons el detall adjunt

Subscripció 200 -
Despeses cobrament 18 -
Total ptes 218 -

PIA UNION DE ALMAS

Pagó D. Juan de la Cruz Fuster Ostells
la limosna de TRES
pesetas por la cuota del presente año.
Sueca y Octubre de 1972

Cofradía de la Santísima Virgen del Carmen - SUECA

Recibo de D. Juan Fuster Ostells
la cantidad de CIENCO Pesetas,
para atender a los gastos de esta Cofradía, como cuota
correspondiente al presente año 1972
La Depositaria,
Juan Jose

Un col·lage fet per Joan Fuster amb els rebuts de les diverses congregacions religioses de Sueca a les qual cotitzava. Curiosament, entremig d'elles, hi ha el rebut de la subscripció a la revista Oriflama. A la pàgina anterior, dalt, un dibuix fet -i signat- per ell durant una reunió de la junta d'Acció Cultural del País Valencià i que va titular "Tipos populares españoles".

gú no pogués desatendre-la. En la història de l'art també hem guanyat una mica i ha estat Alexandre Cirici el primer a cercar i trobar un enfocament integrador per a l'estudi de les arts en els Països Catalans a través del temps... Hi ha després la història a seques... Necessitem com el pa que mengem una història dels Països Catalans, un llibre manejable on s'exposi la història solidària del nostre passat, la dispersió de la Decadència, les afinitats i els vincles que, malgrat tot, subsistien i les causes profundes d'aquest moviment secular del poble a mig fer que som en realitat..."

Des del 1950, Fuster s'havia proposat d'aportar arguments sòlids que ajudessin al procés de reconstrucció de la consciència nacional unitària, però s'adonava que allà on calia incidir de manera especialment intensa, i amb una certa urgència, era en la consciència d'identitat dels valencians. "Som un poble anòmal, els valencians -escrivia al 1962 en la introducció de *Nosaltres els valencians*-. Però les anomalies d'un poble mai no són fortuïtes; mai no vénen solament provocades per la crisi d'una generació ni per l'aleatòria deslleialtat d'unes oligarquies. Tenen llur origen en zones més internes i en mòbils més incisius a l'ésser col·lectiu... cal una investigació molt afinada de la societat, en l'espai i en el temps, per a poder treure'n l'aigua clara. La perquisició ha d'incidir sobre la realitat viva, i ha de remuntar-se a la seva genealogia... Jo no sóc ni sociòleg ni historiador... Però... en la inhibició dels altres pren estímul el meu propòsit... Una altra cosa puc al·legar... el fet de compartir un apriorisme militant... Els valencians hem de defensar-nos com a poble..."

Però, ¿què pretenia Fuster amb *Nosaltres els valencians*. En un escrit adreçat a Josep Pla, que es troba en el mateix "Homenot" esmentat afirmava que "no voldria morir-me sense haver deixat en funcionament i "en forma" al País Valencià uns quants equips d'intel·lectuals i de no intel·lectuals capaços de remoure -o almenys d'intentar-ho- aquesta societat en perpètua somnolència digestiva..." El 1962, el desig de Fuster semblava que podia fer-se realitat: "...hi ha gent jove, esperançadora -escrivia a Josep Pla-. Són universitaris que treballen força i fan coses que semblen impossibles en la València de 1962. La Universitat mai no havia fet la impressió, mirada de lluny, de tan castellanitzada com avui... Aquests xicots fan versos, és clar, però fan moltes coses més

que versos. Hi tinc molta confiança, és una joventut magnífica. Però ningú no podria preveure el que donaran de si en el futur... És una modesta efervescència, modesta però certa, que podria multiplicar-se, si disposaven de mitjans, naturalment."

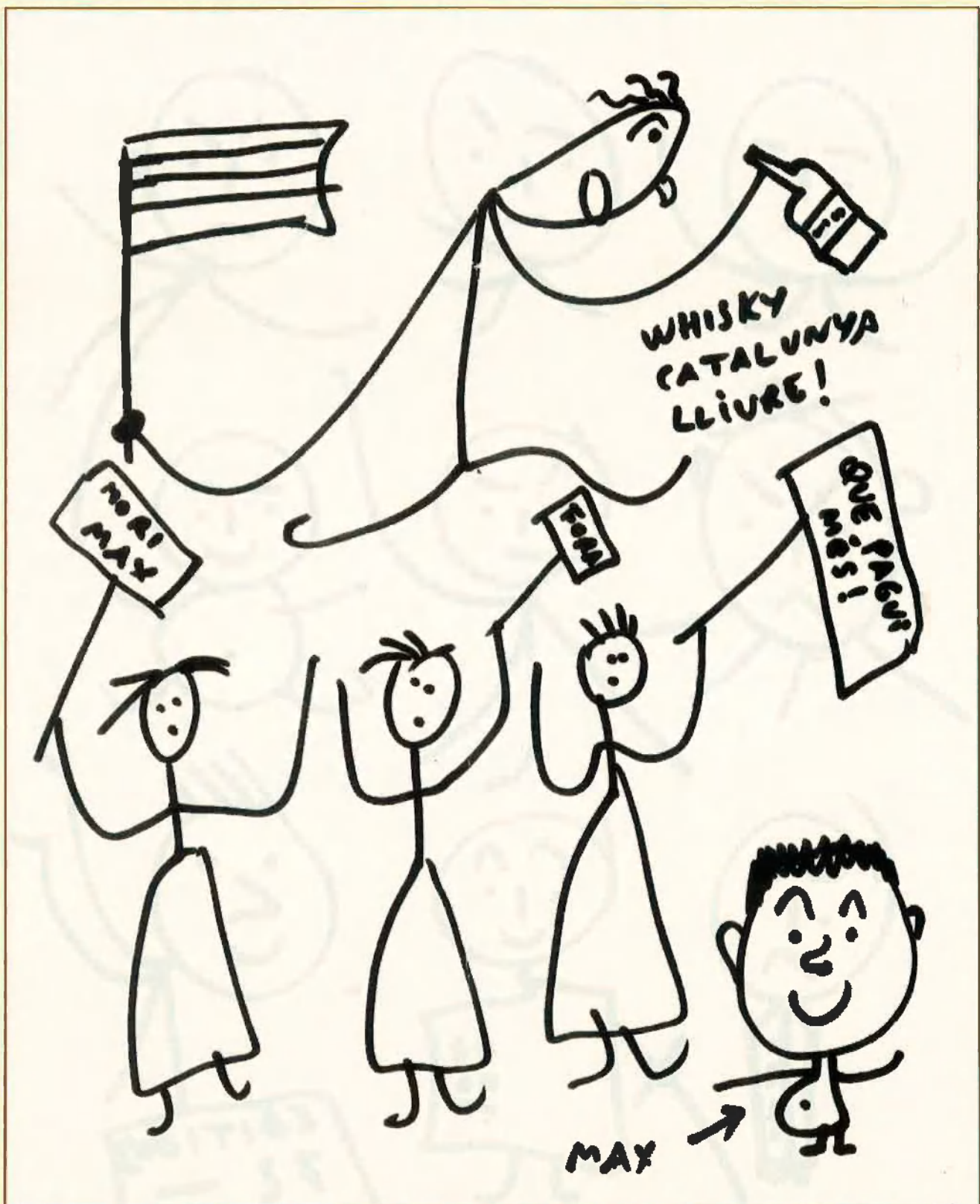
LA JOVENTUT UNIVERSITÀRIA: POLÈMICA AMB JAUME VICENS I VIVES

Aquesta joventut universitària de què parlava Fuster acabà de prendre consciència de pertànyer a la comunitat nacional catalana a conseqüència de l'estada de catorze d'entre ells al Principat. El viatge fou suggerit per Miquel Tarradell, aleshores catedràtic a València, i organitzat per Ramon Bastardes i per mi mateix, d'acord amb Fuster mateix. Segons els participants, implicà un "lligam molt fort nord-sud". Però els qui des de Barcelona ens adonàvem de les possibles conseqüències d'aquella "efervescència", si hom era capaç d'oferir "mitjans", com demanava Fuster, ens disposàrem a buscar-ne. Jo mateix havia anat informant Jaume Vicens i Vives de la preparació del viatge i del seu resultat; obligat a restar al llit des de feia uns mesos, a causa de la malaltia de què havia de morir a l'estiu d'aquell mateix any, l'anava a veure sovint per parlar-li de *Serra d'Or* i per comentar-li, com a ell li agradava, la seva col·laboració mensual titulada "L'Espill dels Dies". La del número de maig, *Presència valenciana*, era una reflexió notablement optimista d'aquells fets, influïda potser per l'entusiasme de les meves explicacions: "De València ens arriben bones noves, molt bones noves. Quelcom hi espurneja, i ja fa prou claror perquè ho arribem a veure des d'aquesta banda de l'Ebre. Ens diuen que no és la guspira esmaperduda que ha fet saltar la pala remenant el caliu del brazer, sinó el raig que engega el buf de la fornall roent. M'hauria complagut de comprovar-ho personalment: una incidència biogràfica ho ha fet impossible... És evident que València vol dir alguna cosa al món i que encara no sap ben bé el que és. Ho té al pap fa temps, però sense donar-hi forma ni tremp. I estarà neguitosa fins que ho haurà intentat...¿És que ara es forja la generació que definirà autènticament València? ¿Tindrà la valentia -i àdhuc, si cal, la crueltat- d'inscriure's, en veritat, en una trajectòria única, cultural i històrica? ¿Quina serà la seva opció definitiva?"

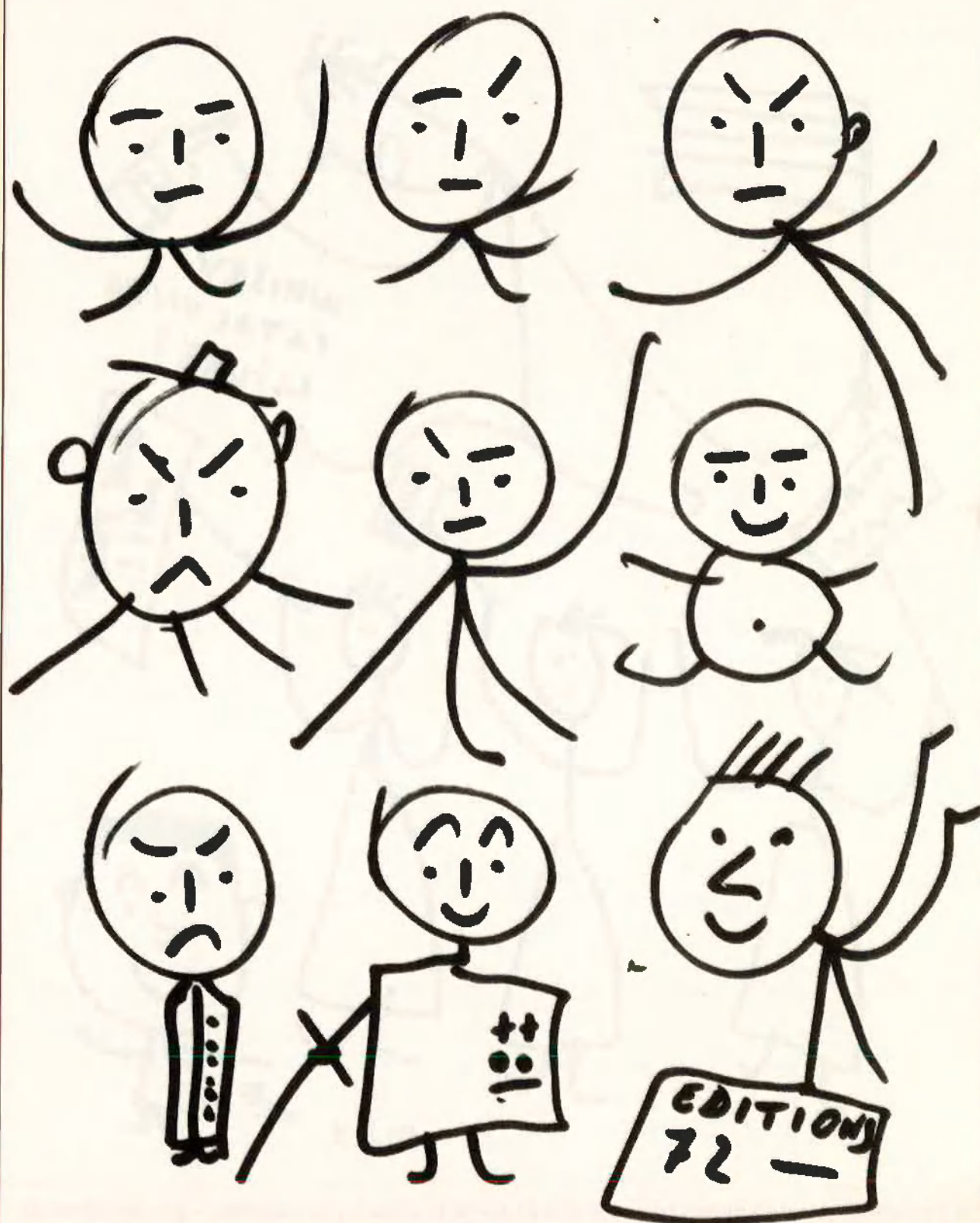
Fuster considerà que l'article de Vicens

era "ben intencionat, però d'un optimisme gratuït". Per això pensà de fer-ne una rèplica des de la mateixa revista, però "mentrestant -el 28 de juny-, la mort se'ns enduia Vicens i Vives, i l'oportunitat era frustrada en el seu millor aspecte, que era, és clar, la intervenció i el punt de vista de l'il·lustre historiador desaparegut". Però amb motiu del número d'homenatge que *Serra d'Or* dedicà a Jaume Vicens i Vives, al novembre de 1960, Fuster va pensar "que potser valia la pena de reprendre aquelles meditacions on ell les deixà", per tal com "entre els intel·lectuals tots del Principat, historiadors o no, els temes que al·ludeixo han de tenir una acollença tan clara i apassionada com van tenir-la en l'autor de *Notícia de Catalunya*... Per començar jo hauria recomanat a Vicens i Vives una certa reserva, una cautelosa reserva, respecte d'allò que ell mateix en deia el miracle valencià. No sé si, a mi, que visc la situació des de dins, la impaciència em fa trobar insuficients... els esforços recuperadors de la pròpia personalitat, visibles al País Valencià d'avui. Però no ens hem d'enganyar: l'actual efervescència valenciana no és, proporcionalment a la d'altres èpoques una mica més reculades, ni molt major en l'expansió, ni molt millor en l'eficàcia. Hi ha un bell jovent, uns quants escriptors discrets, una mena d'inquietud difusa: tot això, en efecte, no existia fa deu o vint anys, d'acord, però sí que hi havia un clima semblant trenta o quaranta anys enrere. No convé exagerar ni desvirtuar les coses... De tota manera, la novetat, el miracle, potser és que hi ha un començ prou viu de consciència de catalanitat, que es vol precisar rigorosa en les seves implicacions culturals, i que vol sentir-se corresposta amb els mateixos termes en els altres països catalans". Un cop matisat l'optimisme de Vicens, la "rèplica" s'estenia en la reivindicació de la catalanitat del País Valencià: "aspirem que aquest reconeixement de nissaga i d'identitat arribi a les últimes conseqüències... Si som catalans, per catalans volem ésser tinguts nosaltres i les nostres coses: en el mateix terreny que els homes i les coses de qualsevol comarca de la Catalunya estricta. La Decadència havia creat en cada una de les nostres regions un sentiment particularista mútuament desconfiat: un "fet diferencial" no fals, però sí inconvincent".

L'article de Vicens i la rèplica de Fuster provocaren un ampli debat al País Valencià que es concretà en dues cartes col·lectives de signe contrari trameses a *Serra*

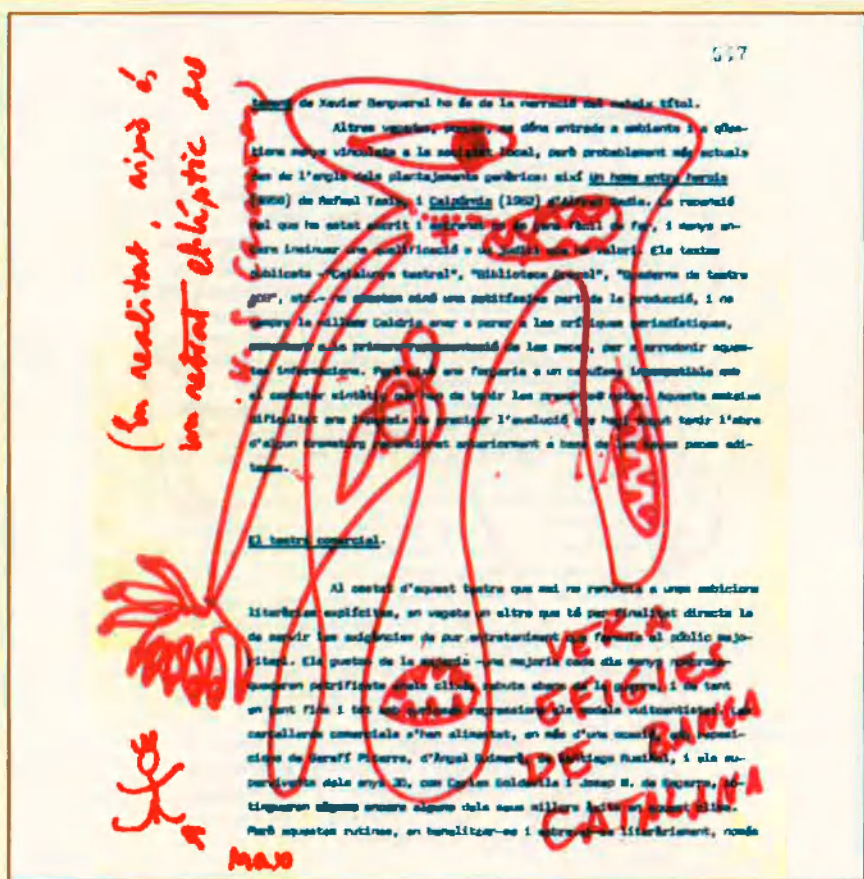
Els problemes que travessava Edicions 62 a finals de la dècada dels seixanta –que afectaven de ple Max Cahner– van inspirar-li diversos, dibuixos a Joan Fuster. En aquest, treballadors de l'empresa es manifesten contra Cahner (caricaturitzat a baix a la dreta), mentre algú amb una senyera i una ampolla a la mà crida “Whisky Catalunya lliure”.

Continuant amb la broma sobre la crisi d'Edicions 62, l'escriptor valencià va fer aquests ninots al·legòrics, amb la premonició final d'un canvi de nom per a l'editorial barcelonina.

d'Or. La primera, titulada "Carta oberta als intel·lectuals barcelonins" i publicada al número d'abril de 1961, era signada per "Cinquanta-nou joves valencians": entre els "anònims" signants hi havia Lluís V. Aracil, Eliseu Climent, Alfons Cucó, Ricard Pérez Casado, Joan F. Mira, Joan Ferran Martínez Navarro, Adrià Espí, Josep Raga i Gil, Pere Marcet, Lluís Alpera, Emili Rodríguez Bernabeu, Ferran Zurriaga, Màrius Garcia Bonafé, Bernat Garcia i Aparici, Manuel Ardit, Enric Solà, Vicent Alvarez, Francesc Codonyer, Antoni Bargaes, Vicent de Miquel, Enric Tàrrer, Eugeni Boscà i altres que han tingut un paper més o menys destacat en la història recent del País valencià. Tot criticant el tractament regionalitzat i no unitari de la important obra de síntesi *Un segle de vida catalana*, redactada pels millors especialistes i dirigida per Ferran Soldevila, denunciaven, seguint el pensament de Fuster, que els intel·lectuals barcelonins no sentissin "la catalanitat com un tot indivisible".

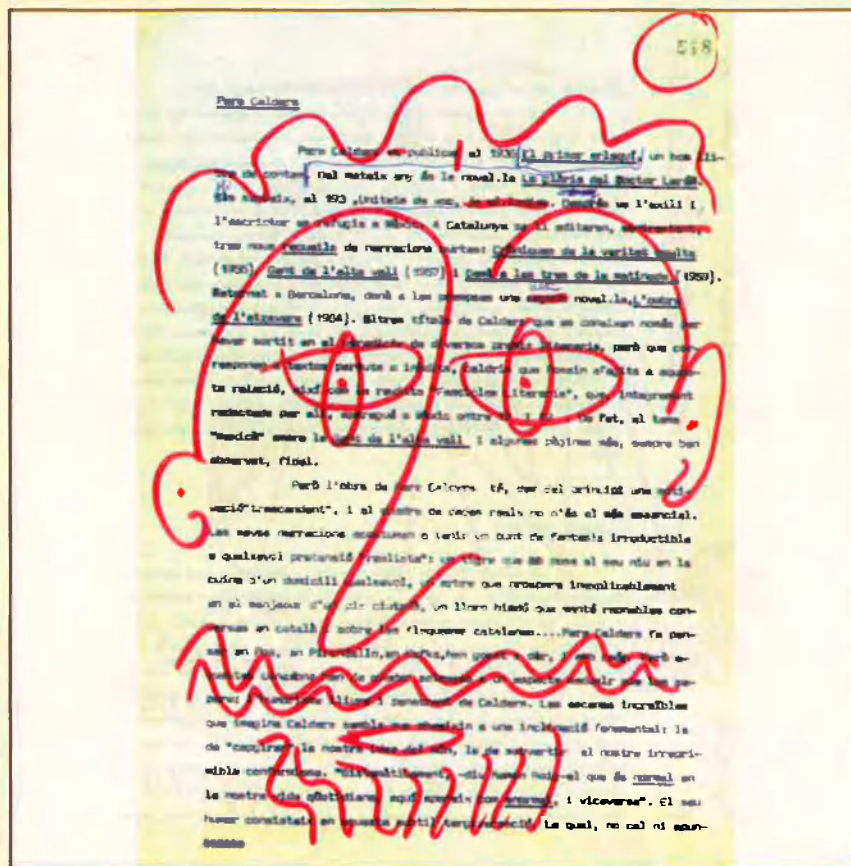
La segona d'aquestes cartes col·lectives publicades a *Serra d'Or* fou titulada "Sobre el fet diferencial valencià" i aparegué al número de juny del mateix 1961; era una mena de contrarèplica als "Apunts a una rèplica a Vicens i Vives" de Fuster. Era signada per Xavier Casp, Vicent Casp, Miquel Adlert, Beatriu Civera, Jaume Bru i Vidal, Rafael Villa, Alfons Verdaguier, Josep Sanç Moia, Francesc Navarro i Navarro, Joan Garcia Rigal, Josep A. Devesa i altres membres del grup Editorial Torre, entre els quals, sorprenentment, tres dels signants de la carta dels "Cinquanta-nou joves valencians": Alfons Cucó, Bernat Garcia i Aparici i R. Tomàs Bèrnia. "Creiem en el fet diferencial valencià i en la personalitat valenciana -escriuen els signants-, i no considerem València amb un criteri de regionalitat... No podem ni volem oblidar la nostra personalitat històrica que dita tendència minimitza, com no podem ni volem oblidar el bimil·lenari i gloriós nom de València, substituïnt-lo sistemàticament amb l'ús de País Valencià... No acceptem tampoc per al conjunt la denominació Països Catalans, sota la qual i amb identificació amb la llengua apareix... València amb la mutilació de la seua zona "xurra"... i anexionada a Catalunya en la resta... És per tot açò que, per al dit conjunt de València, Mallorca i Catalunya, acceptem la denominació suggerida fa poc per Miquel Adlert Niguerol de "comunitat Catalànica", on la primera paraula indica el tipus d'u-

Sobre un insignificant Max (a l'esquerra), una figura monstruosa allarga la seva mà de nou dits. A la dreta diu: "Vera efigies de Banca Catalana". A dalt a l'esquerra posa: "En realitat, això és un retrat el·líptic del sr. S. Casanovas". Recordem que fou Banca Catalana qui comprà a Max Cahner Edicions 62 i que l'advocat de Jordi Pujol es deia Salvador Casanovas.

nió que existia i és el que acceptem, i la segona afirma la unitat de llengua i cultura, alhora que ens dóna un gentilici comú i nou per a tots, que conservem així els antics, junt amb les denominacions de sempre per a les nostres terres".
 A les discrepàncies ideològiques de Casp i Adlert -els inspiradors de la carta- amb el nacionalisme de Fuster, que hi eren, s'hi barrejaren altres motivacions més personals; aquesta presa de posició i la resposta que publicà Fuster al mateix número de la revista acabaren amb la ruptura d'aquests dirigents "històrics" del valencianisme amb el nacionalisme català que representaven Fuster i la nova generació universitària, ruptura que a la llarga els dugué a oferir-se incondicionals al "blaverisme" políticament organitzat a partir de la transició. "Les meves idees sobre el particular -afirmava Fuster en

l'esmentada resposta-, formulades amb més o menys fortuna, no són sinó prolongació d'una actitud sostinguda per un sector d'intel·lectuals i de no intel·lectuals valencians d'ençà que la Renaixença local pren consciència d'ella mateixa... La posició dels signants de la carta respon així mateix a un corrent d'opinió també ja fet: un corrent d'opinió que té en *El perill català* i en textos encara més divertits la seva millor il·lustració. No és d'avui aquesta discrepància..." I afegia després: "Considerar el País Valencià amb un 'criteri de regionalitat' no és, per tant, cap novetat. Tampoc no crec que estigui en contradicció amb el fet d'haver tingut la 'regió' un Parlament i una moneda privatius abans de 1707. Ni tan sols s'oposa a l'existència d'una forma o altra de 'fet diferencial'... De tota manera... els firmants de la carta s'han deixat enganyar per un equívoc bas-

Un dibuix més de Joan Fuster, fet a la mateixa època (finals dels 60 o principis dels 70), sobre un text mecanografiat. En aquest cas, sense cap referència concreta o frase complementària. Es pot apreciar, però, la facilitat de traç que tenia.

tant grosser. Sembla que, per a ells, la idea de 'regionalitat' suposa dependència d'una 'metròpolis': una subordinació del País Valencià al Principat. I això els disgusta. Bé, confesso que, pel que fa a mi, la meua susceptibilitat localista no arriba a tant: què hi farem! Però penso que la cosa admet alguna interpretació més raonable... Diuen, per exemple, parlant d'un cert mapa, que hi apareix la zona valenciana de parla catalana 'annexionada a Catalunya'. Amb la mateixa raó podrien haver dit que és el Principat que hi apareix 'annexionat' al País Valencià!... No m'interessa gens una democràcia de gremis, beneficiats i algomàvers, presidida per la mòmia il·lustre del rei En Jaume. Per això, sens dubte, la substitució de 'Regne de València' per 'País Valencià' no em fa fred ni calor".

Com va néixer *Nosaltres els valencians*? El llibre més emblemàtic de Joan Fuster fou un llibre d'encàrrec. Amb la seva edició iniciava les activitats una nova edito-

rial, Edicions 62. L'èxit de venda i de crítica d'aquell únic títol que l'editorial va treure al mercat el dia de Sant Jordi del 1962 fou de tal magnitud que marcà el futur de l'editorial, que aconseguí ben aviat de figurar entre les dues o tres més importants en llengua catalana. Els fundadors de l'editorial, Ramon Bastardes i jo mateix, no vam pas encarregar-lo amb la intenció que fos el primer llibre d'aquella engrescadora aventura cultural. Feia un any que havíem pres la decisió de crear una nova editorial que trenqués el caràcter tan conservador que la censura franquista havia imposat a la producció editorial: l'assaig, els temes d'actualitat, els nous corrents literaris, l'economia, la sociologia, els nous mètodes històrics, la teoria de l'art, el pensament filosòfic, científic i religiós, el coneixement global del nostre país i de la seva cultura, era tot això el que creïem que podia fer del llibre català un instrument eficaçment nacionalitzador.

I és clar, la reflexió sobre Catalunya, so-

bre els Països Catalans, havia de tenir-hi un lloc destacat: cal tenir en compte que Edicions 62 sorgí a conseqüència de cinc anys dedicats a la publicació de les revistes *Germinàbit* i *Serra d'Or*. Fou tota una col·lecció el que projectàrem com a començament, inspirats per Josep Benet, que ens suggerí el nom de "Llibres a l'Abast" i, fins i tot, la llista dels primers títols que havíem de traduir de la popular col·lecció francesa "Que sais-je?" per tal d'alternar publicació de temes generals amb els específicament catalans. I d'aquests darrers, Benet també ens suggerí la possibles primeres "reflexions" entorn de la nostra realitat nacional, com la de Can del sobre la immigració o la de Fuster sobre el País Valencià. A la tardor del 1961 taníem ja decidits molts dels títols que anaren apareixent durant els dos primers anys d'Edicions 62. Però, a aquella primera Festa del Llibre, només hi arribàrem a temps amb *Nosaltres els valencians*.

Joan Fuster va escriure el que havia d'esdevenir la seva obra més important en molts pocs mesos. Li havíem demanat un llibre en la línia de *Notícia de Catalunya*, de Vicens i Vives, i fins i tot li vaig proposar el títol, inspirat en el de "Nosaltres els catalans" que havia d'haver dut el de Vicens.

Però Fuster, de fet, no va haver de fer altra cosa, amb el domini que tenia de la prosa assagística, que posar en ordre les seves idees, molt ben travades i documentades, amb les quals havia contribuït, des d'aquell llunyà 1950, a la renovació del pensament polític català, a través del debat intel·lectual, però també de l'acció pedagògica. Amb aquell encàrrec, Fuster va poder dur a terme la seva idea sobre la necessitat d'un "manual" que servís de punt de referència a una nova generació d'intel·lectuals i polítics valencians que trenqués la grisor provinciana de les generacions precedents i, a la vegada, convencés la gent del Principat que només un plantejament global, plural, però de conjunt, del fet nacional català tenia possibilitats d'arribar a bon port. I, efectivament, Joan Fuster sabé crear un instrument magnífic, a base de "construir un esquema de qüestions vives, i vitals, que sorgeixen de la vida quotidiana de la nostra societat i que es projecten alhora cap al passat i cap al futur" i "d'aventurar hipòtesis, interpretacions i judicis més o menys contundents", tot i que per a ell "no és sinó un intent provisorori de cobrir aquest buit bibliogràfic".

Max Cahner